

TRANSLATING THE NARRATIVE VOICE IN MONIQUE PROULX'S ENLÈVE LA NUIT

Emilia Ababei
PhD Student, UMFST „G.E. Palade” of Târgu Mureș

Abstract: This study investigates the translational challenges involved in rendering the narrative voice of Markus Kohen, the main character in Enlève la nuit by Monique Proulx, into Romanian. Drawing on theoretical perspectives, notably George Steiner's hermeneutic model of translation, the study explores how voice, rhythm, linguistic idiosyncrasy, and interlingual ambiguity shape the translator's decisions. Through close readings of key fragments, the paper analyzes how oral registers, syntactic hesitations, and metaphorical density contribute to a deeply personal and emotionally resonant narrator. Ultimately, the study frames translation as a creative act of re-voicing, where fidelity must accommodate both the original's linguistic singularity and its emotional resonance.

Keywords: literary translation, narrative voice, stylistic challenges, polysemy, cultural transfer

Cadru teoretic și abordare metodologică

Traducerea literară este, în esență, un act de creație secundă, în care traducătorul nu redă doar sensuri, ci re-crează o voce, un stil, o lume narativă (în cazul prozei), fiind așadar un proces semiotic, creativ și interpretativ, hermeneutic.

În lucrarea sa fundamentală *After Babel. Aspects of Language and Translation*, un amplu studiu asupra subiectului limbajului și al traducerii, George Steiner argumentează că orice act de comunicare implică un transfer interpretativ între coduri¹. Traducerea, în accepțiunea propusă de Steiner, nu este doar un proces aplicabil între limbi, ci o formă particulară a oricărui act de comunicare reușit. Ea reprezintă, de fapt, modelul fundamental al înțelegerii, indiferent dacă are loc între coduri lingvistice diferite sau în interiorul aceleiași limbi². În ambele cazuri, comunicarea presupune un moment de decodare interpretativă, o verigă intermediară în care sensul este reconstruit și reorientat către receptor. Chiar dacă dificultățile de transfer devin mai vizibile la nivel inter-lingvistic, Steiner subliniază că aceleași obstacole structurale și semantice se regăsesc și în comunicarea intra-lingvistică, doar că într-o formă mai puțin conștientizată. Această viziune se cristalizează într-un model de traducere ca „mișcare hermeneutică”, constituită din patru etape: încrederea („trust”), agresiunea („aggression”), integrarea („incorporation”) și restituirea („restitution”), un parcurs inevitabil și profund subiectiv în orice act traductiv³. Astfel, într-o primă etapă, traducătorul se apropie cu umilință de textul-sursă, acceptând inițial sensul aparent al acestuia, într-o lectură literală sau intuitivă. Este o fază de deschidere și supunere față de textul-sursă, consideră autorul. Urmează momentul în care traducătorul „atacă” textul (pentru că orice descifrare este agresivă⁴): îl interoghează, îl forțează, caută să pătrundă dincolo de suprafață pentru a extrage sensurile profunde care-l interesează. Sensurile astfel descoperite sunt aduse în spațiul limbii-

¹ „The model 'sender to receiver' which represents any semiological and semantic process is ontologically equivalent to the model 'source-language to receptor-language' used in the theory of translation. In both schemes there is 'in the middle' an operation of interpretative decipherment, an encoding-decoding function or synapse”, George Steiner, *After Babel. Aspects of Language and Translation*, Oxford University Press, New York and London, 1975, p. 47.

² „On the inter-lingual level, translation will pose concentrated, visibly intractable problems; but these same problems abound, at a more covert or conventionally neglected level, intra-lingually”, *ibidem*, p. 47.

³ *Ibidem*, pp. 296-299.

⁴ „understanding, recognition, interpretation are a compacted, unavoidable mode of attack”, *ibidem*, p. 297.

țintă. Traducătorul reintră în universul său cultural și lingvistic, adaptând mesajul la normele și sensibilitatea limbii-țintă⁵. În final, acesta încearcă să restabilească echilibrul: să ofere textului-țintă o formă echitabilă față de original, compensând pierderile inevitabile prin echivalențe expresive sau soluții creative. Rezumând demonstrația autorului citat, această ultimă etapă este o reparație simbolică față de textul-sursă, o restituire a sensului⁶. Așadar, traducătorul (în calitatea sa de dublu al scriitorului, de umbră a acestuia) va aduce în limba-țintă nu doar sensul, ci și tensiunea afectivă, etică și stilistică a originalului.

Această perspectivă oferă un cadru extrem de fertil pentru analiza transpunerii vocii inventive a naratorului Markus, din romanul *Enlève la nuit (Dă noaptea deoparte)* de Monique Proulx, în limba română. În cazul lui Markus, cititorul-traducător e mereu într-un efort de „decodare” a unei voci neobișnuite, participând la re-crearea acestei voci narrative (unul dintre punctele-cheie ale romanului, după cum subliniază autoarea însăși⁷), fără a o eclipsa. Franceza „reinventată” a naratorului Markus (plină de neologisme, de sintaxă marcată - presupunem - de limba maternă, de joc afectiv și poetic) necesită un răspuns traductiv despre care putem spune că solicită atât creativitate, cât și empatie (strâns legată de etapa câștigării încrederii de către Markus, a cărei logică ajungem, în final, să o înțelegem). Considerăm că pentru un astfel de text (cu puternică individualitate stilistică) selecțiile, reluările și construcțiile unui nou discurs prin traducere, reprezintă un „act de apropiere umană”, în sensul pe care însăși Monique Proulx îl evocă acela de „a da viață celui alt fără a-l coloniza”⁸. În fața unei opere profund marcate de transcendență (manifestată ca o tensiune constantă între trauma personală și nevoia de reînnoire interioară), fragilitate și reinventare lingvistică, traducerea nu mai este doar un exercițiu tehnic, ci devine, inevitabil, o formă de mărturie artistică. „Sunt plină de admirație și de recunoștință față de cele și cei care se angajează în traducerea romanelor mele, mai ales a romanului *Dă noaptea deoparte*, atât de puternic marcat de o limbă culpabilă și juisivă. Nu pot decât să-i îndemn să încerce și ele, și ei, să trăiască bucuria și libertatea, să-și însușească textul și să se joace cu el cu cât mai multă plăcere.”⁹ Reținem dimensiunea ludică și juisivă pe care actul traductiv ar trebui să îl îmbrace în viziunea autoarei, asemenea unei scriituri în oglindă, prin care traducătorul devine el însuși creator, bucurându-se de aceeași libertate expresivă și aceeași voluptate a limbajului ca autorul original.

Vocea narativă a lui Markus. Scrisul ca renaștere

Autoare premiată pentru *Le sexe des étoiles, Homme invisible à la fenêtre, Champagne* (în versiune românească: *Ținutul sălbatic*, Univers, 2013), *Ce qu'il reste de moi* (în versiune românească: *Ce-a mai rămas din mine*, Univers, 2017) – pentru a selecta doar câteva dintre operele sale de referință - Monique Proulx se remarcă în peisajul literaturii francofone (canadiene) contemporane printr-o „imaginație prodigioasă, un simț acut al vizualului dublat de zvâcnirile unei proze care se joacă în voie cu himerele cuvintelor și cuvintele-himeră”¹⁰. În 2022, publică romanul *Enlève la nuit* (în versiune românească: *Dă noaptea deoparte*, Casa Cărții de Știință, 2023), o poveste despre care autoarea mărturisește că a fost scrisă „în stare de grație”¹¹, atunci când vocea personajului principal a reușit să se contureze clar, impunând un

⁵ „The translator invades, extracts, and brings home”, George Steiner, *op. cit.*, p. 298.

⁶ „The translator, the exegetist, the reader is faithful to his text, makes his response responsible, only when he endeavours to restore the balance of forces, of integral presence, which his appropriative comprehension has disrupted”, *ibidem*, p. 302.

⁷ Marie Hélène Poitras, „Renaître de ses cendres”, în *Le Devoir*, 14.03.2023, URL: <https://www.ledevoir.com/lire/685629/entrevue-renaitre-de-ses-cendres>, accesat pe 30.05.2025.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Dan Burcea și Rodica Baconsky, „Conversație amiabilă. Monique Proulx în dialog cu Dan Burcea și Rodica Baconsky”, în *România Literară*, nr. 44/2023, URL: <https://romanieliterara.com/2023/11/conversatie-amiabila-monique-proulx-in-dialog-cu-dan-burcea-si-rodica-baconsky/>, accesat pe 30.05.2025.

¹⁰ Monique Proulx, *Dă noaptea deoparte*, trad. din franceză și note de Rodica Baconsky și Alina Pelea, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2023.

¹¹ Marie Hélène Poitras, *art. cit.*

anume ritm, o anumită muzică a frazei. Protagonistul, Markus Kohen, un tânăr evreu din comunitatea hasidică, care evadează din această lume închisă pentru a se „naște din nou”, devine un personaj simbolic al regăsirii de sine prin limbaj, prin generozitate și printr-o reconstrucție profundă a identității.

Romanul, care a obținut prestigiosul Prix des cinq continents de la francophonie, se conturează ca un basm modern (Markus are de trecut o mulțime de „probe” în lumea liberă, „Frais monde” - cum o numește el; notăm prezența unor obiecte miraculoase precum carnetele făcute dintr-o hârtie specială, asemănătoare mătăsii, o „nonhârtie”, o raritate ce minunează librării și pe care își va scrie povestea; iar deznodământul îl suprapune pe Markus maestrului K, cumulând repere temporale pe care le percepem ca apropiate de fabulos: „dacă nu mai fac prostii, și n-o să mai fac ne promit, voi merge unde sunteți, în anul 2077”¹²). Este o poveste plasată într-un Montreal difuz, aproape oniric, în care nu numai timpul, ci și contextul religios sau geografic sunt estompate în favoarea universalului. Comunitatea ebraică ultra-ortodoxă nu e niciodată numită pe parcursul romanului, însă sunt prezente anumite indicii: interdicții alimentare („pești, creaturi cu carapace și ochi, pe care comunitatea mea – ducă-se-n-pustie! – interzice să le mănânci”¹³) sau mâncăruri specifice (crepleh, kugel), interdicția de a citi cărți (Markus cunoștea o singură Carte), frânturi de cântări sau rugăciuni care îi revin în vis sau înainte de a adormi (Kol Nidre), termenul utilizat pentru divinitate în ebraică (Hashem). De altfel, în interviul acordat de către autoare realizatorului emisiunii *De vive(s) voix*, difuzată de Radio France Internationale¹⁴, aceasta subliniază că intenția sa a fost de a spune o poveste care prin natura sa nu se înscrie în timp, vizând intemporalul. Prezența câtorva toponime precum Kangiqsujuaq (satul de inuiți al lui Charlie Putulik, un loc în care „cerul e mult mai mare decât pământul”, iar oamenii „dorm acolo sub cer ca și cum ar fi bogați”¹⁵), are dublă funcție: pe de o parte, reprezintă un indiciu al locului / spațiului, dar pe de alta, având în vedere elementele descriptive citate, servește estompării, unui joc de-a v-ați ascunselea care funcționează identic și în cazul opoziției Lumea Nouă – Cealaltă parte / acolo (în italice în text). Difuzul e sporit și de faptul că Markus nu poate / nu știe citi cuvintele în limba cea nouă: „pe muntele ăsta, opt sute de nume de stradă diferite, scrise în cuvinte necunoscute, coexistă fără să se încaiere”¹⁶. Astfel, adresa de pe hârtiuța strecurată de salvatorul său (maestrul K) rămâne necunoscută, deoarece el poate citi doar litera K și cifrele (3333). Markus, străin de codurile sociale și de limba majoritară (o limbă niciodată numită, este pur și simplu „limba” în opoziție cu „limba mea de dinainte”¹⁷ sau „limba de acolo”¹⁸), este caracterizat printr-o voce narativă unică: ingenuă (uimirea perpetuă cu care descoperă Lumea cea Nouă), poetică, profund marcată de candoare (asemenea personajului lui Voltaire, Candide) și de un simț sacru al gesturilor cotidiene. Monique Proulx mărturisește că această voce a fost cea care a reanimat-o creativ, după o perioadă de tăcere literară, impunându-se ca o forță de viață care „înlătură noaptea” celor care trăiesc în întuneric: „vocea unui personaj care își face intrarea în lume la 20 de ani, cu inteligența și dorințele acestei vârste. Străin de coduri și de limbă, liber, dar fără repere, el trăiește o imigrație drastică”¹⁹. Misterul titlului, izvorât dintr-o anecdotă care i-a fost relatată autoarei înainte să se fi angajat pe calea scrisului, e sintetizat în același articol din *Le Devoir*: sunt cuvintele unui copil „care se temea de întuneric și i-a cerut tatălui său să «înlătore noaptea»”²⁰. Această formulare inocentă, spontană a fost ulterior transformată de Monique

¹² Monique Proulx, *op. cit.*, 2023, p. 296.

¹³ *Ibidem*, p. 11.

¹⁴ <https://www.rfi.fr/fr/podcasts/de-vive-s-voix/20230411-avec-enl%C3%A8ve-la-nuit-monique-proulx-souhaite-%C3%A9enchanter-le-monde>, accesat pe 31.05.2025.

¹⁵ Monique Proulx, *op. cit.*, 2023, p. 52.

¹⁶ Monique Proulx, *op. cit.*, 2023, p. 24.

¹⁷ *Ibidem.*, p. 61.

¹⁸ *Ibidem*, p. 62.

¹⁹ Marie Hélène Poitras, *art. cit.*

²⁰ *Ibidem*.

Proulx în filonul tematic central al romanului, articulând principiul de viață al personajului.

Dar limba „este dintotdeauna personajul principal al romanelor [sale]”²¹, după cum mărturisește autoarea, iar traducerea presupune, în consecință, o serie de provocări complexe, ce țin atât de limbajul specific, idiosincronic al protagonistului care își construiește propriul univers expresiv, cu neologisme (cuvinte inventate: nume de țări precum „Afganisterie”, „Noirdistan” sau noțiuni ca „Idinateur” construit după modelul Iphone), rupturi sintactice (vs. regulile limbii franceze standard), cât și diversele particularități culturale abordate în text (cultureme). Markus spune despre sine că este un „scriitorist” - în traducerea din ediția în limba română a romanului, adică un „écrivain” (vs. *écrivain*), termen inventat de Roland Barthes pentru a sublinia obiectivitatea celui care scrie cu scopul principal de a comunica o informație, opusă subiectivității căutate de scriitor²². Pentru scriitor, verbul a scrie este intransitiv, în schimb, „scriitoriștii”²³ sunt oameni tranzitivi, pentru care cuvântul este un mijloc: Markus vrea să scrie pentru a-i mulțumi salvatorului său, după cum mărturisește în subcapitolul „Dumneavoastră vă vorbesc”²⁴. În același timp, „écrivain” sugerează acțiunea în curs („Așa a început ceea ce se petrece încă și astăzi”²⁵), cartea care se scrie pe măsură ce cititorul începe să îi acorde încredere acestui narator care înțelege lumea într-un mod cu totul diferit de cei care îl înconjoară, având dificultăți în a interpreta ceea ce alții trăiesc, simt, îi spun. Totuși, încrederea apare și crește pe măsura reușitelor personale ale lui Markus, pentru care scriitura de sine înseamnă căutare, descoperire, renaștere. A scrie este un act de curaj: „să scriu ca un pui abia ieșit din ou printre vulturi” (metaforă a scrisului vulnerabil, dar vital), un miracol: „Trebuie să vă spun: de la bun început, am avut senzația că la fiecare cuvânt dau naștere unui miracol, miracolul că apare ceva în locul nimicului [...]. Miracolul de a reînvia imagini care s-au scufundat în fluviul negru al absenței.”²⁶

Câteva provocări traductive: voce, ritm, ambiguități

Un prim obstacol traductiv esențial apare chiar în titlul romanului. Verbul „enlever” este, în limba franceză, o noțiune polisemantică prin excelență. Dicționarele consacrate (Le Robert, Larousse, Dictionnaire de l’Académie française) îl definesc, printre altele, ca însemnând, în uzul comun: „a ridica”, „a înlătura”, „a scoate”, dar și „a răpi”, fiecare dintre aceste sensuri având grade diferite de intensitate afectivă și semantică. În contextul titlului *Enlève la nuit*, sensul literal ar fi „înlătură noaptea” sau „alungă noaptea / întunericul”, o formulă care, aparent simplă, ascunde o mare densitate metaforică. Noaptea poate fi echivalată cu suferința, frica, marginalizarea, iar verbul „enlever” devine aici un gest salvator: a-i reda celuilalt lumina, siguranța, demnitatea. Această nuanțare e susținută și de autoare, care povestește, cum am notat mai sus, că expresia vine dintr-o replică a unui copil care îi cere tatălui „să îndepărteze / să înlătore noaptea” căci întunericul îi provoca frică. Pentru Markus, expresia se conturează ca un principiu existențial, un îndemn interior de a alina suferința celuilalt și de a reda lumina acolo unde domnește întunericul, o etică a compasiunii care ghidează întreaga sa devenire. A traduce titlul în limba română devine astfel un exercițiu de echilibru (parte a etapei de restituire/compensație): redarea în egală măsură a simplității copilărești a cererii și a forței simbolice a gestului. Versiunea românească „Dă noaptea deoparte” păstrează într-o bună măsură această dublă dimensiune, cu un accent discret pe dimensiunea blândă, umanizantă a acțiunii.

²¹ Dan Burcea și Rodica Bakonsky, *art. cit.*

²² <https://vitrinelinguistique.oqlf.gouv.qc.ca/fiche-gdt/fiche/26527243/ecrivant>, accesat pe 5.06.2025.

²³ Păstrăm aici traducerea din textul romanului, dar reținem că în *Eseuri critice*, traducătoarea Iolanda Vasiliu optează pentru „scriptor”, „Scriitori și scriptori” în *Eseuri critice*, Editura Cartier, Chișinău, 2006, pp. 171-179.

²⁴ Monique Proulx, *op. cit.*, 2023, p. 5.

²⁵ *Ibidem*, p. 135.

²⁶ *Ibidem*, p. 135.

Fragmentul de început al primului capitol, „C'est à vous que je parle”, reprezintă actul de naștere a unei voci, cu toate fragilitățile, sinceritățile și stridențele ei. Vocea naratorului Markus e încă nesigură, situată între trauma pierderii „limbii de acolo” și euforia descoperirii unei limbi noi: „C'est à vous que je parle. C'est à vous que j'écris, comme à l'être le plus précieux de mon univers”. Încă din acest prim rând, se conturează o voce confesivă, care se adresează direct unui „vous” (încă) nedefinit, dar investit cu o mare încărcătură afectivă. Repetiția „C'est à vous” accentuează, prin utilizarea procedurii emfazei (dislocare), dimensiunea de pledoarie intimă, dar și nesiguranța identitară a naratorului, aflat în căutarea unei audiențe care să-l legitimizeze. Redarea emfazei în limba română („Dumneavoastră vă vorbesc”) implică pierderea parțială a efectului de intimitate urgentă care caracterizează vocea lui Markus în franceză, traducătorul fiind nevoit să găsească un echilibru între fidelitatea semantică și o adaptare la normele stilistice ale limbii. Fraza „Pardonnez les fautes, et les répétitions, et les mots trop petits ou trop vantards”, o frază care dezvăluie conștiința propriei precarități lingvistice și, în același timp, afirmă cu îndrăzneală intenția de a vorbi, face parte din acest discurs metanarativ explicit. Enumerarea e dezordonată, spontană, redând efortul sincer, dar încă nesigur de a construi discursul. Traducătorul se confruntă aici cu o dilemă: cât de mult poate „corecta” stilistic fără să șteargă tocmai culoarea lingvistică a ezitării. Reținem câteva dintre posibilele variante traductive: „Iertați greșelile și repetițiile și cuvintele care supără sau sunt prea laudăroase”; „Iertați-mi greșelile, și repetițiile, și cuvintele nepotrivite sau prea laudăroase”; „Iertați greșelile, repetițiile, cuvintele nepotrivite ori prea laudăroase”. Iată și varianta pentru care s-a optat în traducerea publicată (oficială): „Iertați-mi greșelile, repetițiile, cuvintele laudăroase ori prea strâmte, ori nelalocul lor”, care oferă o interpretare echilibrată între fidelitatea semantică și adaptarea stilistică.

Un alt moment/fragment revelator pentru conturarea vocii lui Markus este pasajul în care acesta descrie felul în care a învățat limba franceză: „J'ai attrapé cette langue sur le tard, en ouvrant mes oreilles partout et en me gavant de mots nouveaux de toutes mes forces, et depuis deux ans je l'astique et je l'enrichis du mieux possible devant une vraie professeure”. În acest fragment, limba devine parcă un corp viu, iar raportarea la aceasta este viscerală, senzorială, încărcată de intensitate fizică. Verbele „attraper” (a prinde, a pune mâna pe), „gaver” (a îndopa, ghiftui, îmbuiba), „astiquer” (a lustrui) sugerează o relație tensionată, aproape agresivă, cu limbajul, departe de imaginea clasică a unui proces de învățare ordonat. Din punct de vedere traductiv, aceste constatări impun găsirea unor echivalente stilistice care să nu „corecteze” sau să estetizeze inutil vocea naratorului. În plus, fraza funcționează ca o spirală ritmică: acumularea verbală („je l'astique et je l'enrichis”) redă perseverența migăloasă a celui care se încapățânează să îmblânzească limba nouă. Această ritmicitate este esențială pentru a păstra tonul de efort, dar și de asumare identitară. În final, formula „devant une vraie professeure” introduce o notă de reverență, marcând tranziția de la impulsul instinctiv la o etapă de disciplinare simbolică, în fața unei instanțe legitime. Traducerea trebuie, și aici, să conserve tensiunea dintre tonul colocvial și înălțimea emoțională a acestui gest: Markus nu doar învață o limbă, ci o adoptă, o modelează, o transformă în spațiul propriei reconstrucții interioare. În final, fraza „nuit et jour je répète [...] nuit et jour le cœur déchiré” funcționează ca o respirație ritmică a efortului lingvistic: o anaforă care surprinde nu doar mecanica învățării, ci și dimensiunea emoțională a acesteia. Traducerea literală poate părea rigidă, dar orice simplificare (eliminarea repetiției - „zi și noapte” - spre exemplu) ar anula tocmai această dublă dimensiune - între memorare și suferință, între actul lingvistic și rana interioară.

Astfel, din chiar primele paragrafe ale romanului, vocea lui Markus devine recognoscibilă prin inventivitate, frământare, ritm, sinceritate. Traducerea ar putea fi echivalată, în acest caz, cu o formă de „ascultare activă” cu scopul de a re-crea o voce aflată în plin proces al articulării, am putea spune. Întregul capitol introductiv se remarcă printr-o oralitate confesivă subtilă, marcată de fraze incomplete, ritm eliptic și adresare directă către un

„vous“ vag definit. De altfel, firul narativ impune un astfel de suspans: căutarea maestrului K se desfășoară paralel căutării identității pentru Markus, finalul dezvăluind că cei doi sunt/vor fi unul și același. Formulări precum „Je dis vieux parce qu’il faut bien donner des repères pour la compréhension“ sau „Charlie Putulik dont je vous parlerai plus tard“ impun traducătorului provocarea de a reda natural ezitarea și apropierea imperfecte de sens, fără a le netezi stilistic. Frazele eliptice, unele construite dintr-un singur cuvânt abundă. Ne oprim asupra câtorva, reținând efectul de fragmentare specific oralității: „Vos yeux.“ (redat în limba română prin „Ochii.“, mai abrupt, mai confesiv, mai direct decât „Ochii dumneavoastră“); „Et maintenant, maintenant?“ (poate fi redată prin „Și acum, acum?“), pentru a păstra fidel oralitatea tensionată și repetiția expresivă din textul original; prin „Acum ce fac? Acum?“, dacă se dorește accentuarea dimensiunii acționale și a confuziei imediate; sau prin „Și-acum?... Acum?“), atunci când se urmărește sugerarea unei voci interioare ezitante, suspansul); „J’ai dévoré.“ (variantele traductive posibile, precum „M-am năpustit asupra mâncării“ sau „Am mâncat cu lăcomie“, păstrează dimensiunea instinctuală a gestului, dar varianta din traducerea publicată „Am mâncat ca un lup“ introduce o comparație expresivă, familiară în limba română); „Vous me regardez.“ („Mă priviți“ ar putea constitui o opțiune traductivă apropiată de fraza originală, însă „Vă uitați la mine“, o variantă colocvială și naturală este mai firesc asociată vocii lui Markus); „Et c’est la table qui tombe“ (diferența între „Și cade masa“, respectiv „Și masa cade“ ține de ritm, focalizare și efect stilistic, prima variantă fiind o construcție marcată, cu un efect de surpriză sau impact, potrivită cu oralitatea narativă a lui Markus).

Un alt fragment relevant pentru complexitatea oralității narative apare în secvența în care Markus revine asupra scenei „banchetului“, retrăind cu ironie și dezolare umilința de atunci: „Désastre. Désastre, mais pourtant [...] j’étais persuadé de rire“. Aici, vocea narativă capătă ritmul unui flux verbal precipitat, caracterizat printr-o aglomerare de imagini vizuale și sonore, repetiții intenționate („excusez excusez excusez“, „HA HA HA HA“) și o alternare de registre. Traducerea acestui pasaj presupune o dublă provocare: păstrarea oralității explozive, marcă a stilului personajului, și menținerea intensității expresive. Enumerările delirante (crabi, creveți, homari, pateuri) funcționează ca indici ai ridicolului social, iar limbajul direct, familiar („vous devez me croire sur parole“, „je riais avec vous“) solicită traducătorului o adaptare naturală în limba română, reconstituirea acestei oralități dezordonate fiind o miză esențială în traducerea vocii lui Markus.

Concluzii

Analiza fragmentelor din romanul Enlève la nuit a evidențiat complexitatea actului traductiv atunci când vocea narativă este puternic marcată de oralitate, inventivitate, particularități stilistice. Transpunerea acestei voci într-o altă limbă presupune nu doar o echivalare semantică, ci și o reconstituire funcțională a ritmului, a tonului confesiv și a tensiunii afective specifice discursului lui Markus Kohen. În termenii modelului hermeneutic propus de George Steiner, traducerea reia, în ultima sa etapă, cea a restituirii, problematica oglinzii, care reflectă și, în același timp, generează lumină; similar, traducerea poate da naștere unor noi semnificații. Această dinamică reflectă nu doar o mișcare între texte, ci o reconstrucție contextuală și afectivă a sensului, în care traducătorul este implicat activ, atât ca receptor, cât și ca producător de discurs. Traducerea literară, în special în cazul unei voci narative atipice, devine așadar un act de co-creație. Traducătorul este chemat să decidă, de la caz la caz, între opțiuni stilistice care nu pot fi niciodată perfect echivalente, dar care pot păstra funcția expresivă a textului original. Astfel, traducerea devine o formă de mediere culturală și estetică, în care fidelitatea nu se definește prin suprapunere, ci prin rezonanță.

BIBLIOGRAPHY :

1. Barthes, Roland, „Scriitori și scriptori” în *Eseuri critice*, Editura Cartier, Chișinău, 2006.
2. Burcea, Dan și Bakonsky, Rodica, „Conversație amiabilă. Monique Proulx în dialog cu Dan Burcea și Rodica Baconsky”, în *România Literară*, nr. 44/2023.
3. Poitras, [Marie Hélène](#), „Renaître de ses cendres”, în *Le Devoir*, 14.03.2023.
4. Proulx, Monique, *Enlève la nuit*, Les Éditions du Boréal, Canadiana (livre numérique, ePub) 20220000131, Montréal (Québec), 2022.
5. Proulx, Monique, *Dă noaptea deoparte*, trad. din franceză și note de Rodica Baconsky și Alina Pelea, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2023.
6. Steiner, George, *After Babel. Aspects of Language and Translation*, Oxford University Press, New York and London, 1975.
7. Cristea, Adrian și Cristea, Alina, *Dicționar francez-român pentru traducători*, Editura Academic, Brașov, 2006.
8. *Dictionnaire de l'Académie française*; URL: <https://www.dictionnaire-academie.fr>
9. *Larousse*, URL: <https://www.larousse.fr>
10. *Le Robert*, URL: <https://dictionnaire.lerobert.com>
11. <https://vitrinelinguistique.oqlf.gouv.qc.ca>
12. <https://www.rfi.fr/fr/podcasts/de-vive-s-voix/20230411-avec-enl%C3%A8ve-la-nuit-monique-proulx-souhaite-r%C3%A9enchanter-le-monde>